

BIBLIOTECA
PENTRU SUFLET

ANSELM GRÜN

frumusețea

Editura Paralela 45

Editor: Călin Vlasie

Redactare: Raul Popescu
Tehnoredactare: Stelian Bigan
Coperta: Ionuț Broșțianu
Prepress: Marius Badea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GRÜN, ANSELM

Frumusețea - O nouă spiritualitate a bucuriei de a trăi / Anselm Grün ; trad.: din lb. germană de Monica Grigore. - Pitești : Paralela 45, 2016
ISBN 978-973-47-2429-1

I. Grigore, Monica (trad.)

244

SCHÖNHEIT
Anselm Grün

Copyright © 2014 Vier-Tuerme GmbH, Verlag,
97359 Münsterschwarzach Abtei.

Copyright © Editura Paralela 45, 2016, pentru prezenta ediție

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

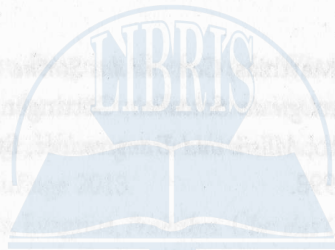
ANSELM GRÜN

Frumusețea

O nouă spiritualitate
a bucuriei de a trăi

Traducere din limba germană de
Monica Grigore

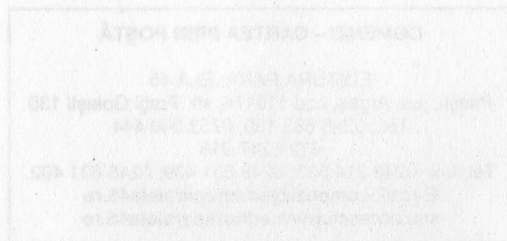
Editura Paralela 45

Cuprins

<i>Introducere</i>	5
<i>Frumosul la Dostoievski</i>	15
Între ființă și senzație – Platon sau Kant?.....	30
<i>Frumusețea lui Isus Cristos</i> în <i>Evanghelia după Luca</i>	48
<i>Paradoxala frumusețe a crucii</i> în <i>Evanghelia după Ioan</i>	58
<i>Frumusețea creației</i>	71
<i>Frumusețea limbii</i>	83
<i>Frumusețea limbii</i> la Friedrich Hölderlin	85
<i>Limba senzațională a lui Peter Handke</i>	90
<i>Limba literară și limba predicii</i>	93
<i>Frumusețea muzicii</i>	95
<i>Frumusețea artei vizuale</i>	104
<i>Frumusețea în arhitectură</i>	106
<i>Capacitatea de a transforma</i> a imaginilor frumoase.....	111

Stiluri ale frumuseții.....	117
Frumusețea liturgică.....	122
Frumusețea trupului.....	133
Viața e frumoasă.....	142
Spre o spiritualitate a frumuseții.....	149
Estetica și spiritualitatea	
lui Dorothee Sölle.....	153
Frumusețea ca zâmbet tandru	
al lui Isus – Simone Weil.....	159
Frumusețea și spiritualitatea	
moralizatoare – Carlo Maria Martini... ..	168
Frumusețea din oameni – Evagrie Ponticul....	176
Frumusețea ca patrie a inimilor –	
John O'Donohue.....	179
Șapte atitudini ale unei spiritualități	
a frumuseții.....	188
Câteva gânduri de încheiere.....	204
<i>Surse și lecturi suplimentare.....</i>	<i>207</i>

Introducere

Spiritualitatea mea s-a bazat pe două aspecte, unul fiind acela că descoperirea lui Dumnezeu presupune întotdeauna și descoperirea sinelui. Am scris adesea despre asta – în urma experiențelor din călugăria mea timpurie –, arătând cum ne observăm propriile sentimente, gânduri, pasiuni și emoții și cum îi cerem lui Dumnezeu prin rugăciune să ni le schimbe.

Celălalt aspect este dimensiunea terapeutică a spiritualității. Isus le-a arătat ucenicilor Lui cum să vindece bolnavii și să alunge duhul rău. Așa am descoperit și eu puterea vindecătoare a textelor biblice, a ritualurilor bisericești și a exercițiilor spirituale, am meditat asupra lor și le-am descris. Mi s-a părut important să redau în cărțile mele ceva din această putere vindecătoare a lui Isus.

Până acum n-am scris despre frumusețe. Poate că cititoarele și cititorii se vor minuna de faptul că tocmai acum mă preocup de această temă. Întâi de toate, am ajuns să mă ocup de tema asta din întâmplare. Am trebuit să susțin în postul mare o predică intitulată *Frumusețea și farmecul credinței*. Pregătind acea predică mi-am dat seama cât de importante au fost pentru mine aceste teme și cât de mult mi-au îmbogățit spiritualitatea. Când mă gândesc la frumusețe și la felul în care ne minunăm în fața ei, consider că prin ele se manifestă spiritualitatea contemplativă și mistică. Privesc lucrurile așa cum sunt. Mă las atins de frumusețea pe care o descopăr în natură, în artă, în oameni. Mă bucur de frumusețe așa cum îmi este dată. În astfel de frumuseți întrezăresc frumusețea primară a lui Dumnezeu, despre care scriau misticii.

Este o spiritualitate al cărei miez este dat de grație, nu de faptele proprii. Consider că frumusețea este un adevăr și simt cum îmi face bine, descopăr efectele benefice pe care le are asupra mea. Faptul că mă ocup de frumusețe este legat de spiritualitatea mea terapeutică. Frumusețea în fața căreia mă minunez, de care mă las pătruns, mă pune

în contact cu propria-mi frumusețe, cu frumusețea din adâncul sufletului meu.

Însă frumusețea mai aduce un fir în spiritualitatea mea. Există o spiritualitate primită și o spiritualitate optimistă. Niciuna dintre ele nu pare să fie vreo spiritualitate ascetică. Te lași surprins de frumusețe. În orice caz, este nevoie de implicare. Căci e nevoie de conștiință pentru a percepe frumosul. Și este nevoie de venerație. Fără venerație frumusețea se ascunde de privirile noastre. Spiritualitatea frumuseții nu înlocuiește alte forme de spiritualitate, dar le întregește și le împrumută un gust de bucurie și de iubire. Cum spunea Toma d'Aquino: *Pulchra sunt que visa placent* („Frumosul este ceea ce place ochiului”).

Frumosul place, bucură. Frumosul cheamă la rampă iubirea. Dar frumosul nu este un apel de ordin moral, nu ne cheamă să ne iubim unii pe ceilalți. Nu evocă un scop anume, nu ne arată vreun „obiect” spre care să ne îndreptăm iubirea. În frumusețe – ne spune Simone Weil – întâlnim zâmbetul mângâietor al lui Isus.

Ne plecăm și ne minunăm nu doar în fața frumosului, care ne este dat din afară și din care ne zâmbește frumusețea primară a lui Dumnezeu. Putem produce și noi frumuseți.

Putem să aranjăm frumos masa, să ne înfrumusețăm camera, să ne îmbrăcăm frumos și să facem lucruri frumoase, obiecte de artă sau artizanale. Putem să facem viața mai frumoasă. În jurul nostru nu este doar frumusețea creată. Și noi suntem creatori de frumusețe. Putem să facem această lume frumoasă, putem trasa prin ea o urmă a frumuseții. Putem contribui într-un mod vital la umanizarea lumii, dar și la îngrijirea sănătății oamenilor. Pentru că frumosul îl pune pe om în legătură cu puterile vindecătoare și cu frumusețea din sufletul lui.

Atunci când studiam problema frumosului, am dat peste niște cuvinte ale lui Dostoievski care m-au mișcat: „Frumusețea va salva lumea.”

Am găsit cuvintele de mai sus într-o carte despre Dostoievski, scrisă de autoarea lituaniană Zenta Maurina înainte de Al Doilea Război Mondial. Există acolo un capitol întreg despre frumusețe la Dostoievski. Cuvintele de mai sus m-au însoțit pe parcursul lecturii mai multor cărți, dar și în căutarea sensurilor și a înțelesurilor spirituale ale frumuseții. M-am tot întrebat ce efect are frumosul asupra mea, ce urme lasă în sufletul și în trupul meu. Și mi-am dat seama că frumosul este un fel de refugiu pentru

suflet, un loc în care sufletul poate găsi puțină pace în turbulențele vieții.

Când scriu despre frumos, nu vreau să ajung în sfera esteticii. Vreau să examinez frumosul în contextul realității lumii. Pentru mine orientarea spre frumos este o regăsire a mângâierii în existența noastră pământească, cu toate amenințările și pericolele la care suntem supuși. Chiar și când mă cufund în muncă am nevoie de frumusețe ca refugiu pentru suflet și ca mângâiere în mijlocul dezolării pe care o descopăr, nu de puține ori, în discuțiile cu oamenii.

Scriind această carte, am fost atent la tot ce era frumos în jurul meu, dar și la ce au scris despre frumusețe alți autori. Așa mi-am dat seama că până acum am neglijat complet această temă. Nici în spiritualitatea cristică frumusețea nu este un subiect central. Există, totuși, câțiva teologi care au scris despre asta, de pildă Hans Urs von Balthasar, în foarte importanta operă *Magnificența*. Însă discursul lui nu a reușit să-i atragă de partea frumuseții pe numeroșii căutători de sensuri. E un discurs teologic, pentru înțelegerea căruia ai nevoie de educație teologică. Karl Rahner, pe care l-am promovat și pe care îl prețuiesc foarte mult ca teolog, nu a scris nimic despre frumusețe. Acest subiect

nu a încăput în orizontul lui, așa cum nici eu nu l-am avut în vedere până acum. Sunt, însă, câțiva teologi reformați care au scris despre frumusețe: Rudolf Bohren, Karl Barth și Matthias Zeindler. Dar în scrierile lor nu am descoperit o perspectivă optimistă, asemenea celei pe care am văzut-o la unii filosofi ai Antichității și la teologii Evului Mediu. Teologii reformați se concentrează foarte mult asupra păcatului, distorsionând relația noastră cu frumusețea.

Atunci când mă preocupă un subiect, sunt foarte atent să văd cum apare în conversații și ce se poate afla despre el din ziare și periodice. Când sunt întrebat despre ce scriu, de îndată ce răspund că despre frumusețe, se naște o conversație aprinsă. Astfel simt că e un subiect care îi interesează pe mulți, și chiar sub mai multe aspecte. Pentru unii – de obicei pentru cei care au probleme cu creștinismul ori cu biserica –, frumusețea este locul în care Îl pot simți pe Dumnezeu, sau cel puțin pot vedea urmele pe care Dumnezeu le-a lăsat în lume. Astfel, frumusețea devine, în lumea secularizată de azi, locul în care putem discuta despre credință și necredință. Poate fi, pentru mulți, o cale lumească de pătrundere pe tărâmul spiritualității. Alții sunt bine puși la punct

pe această temă, teologic și filosofic deopotrivă. Am fost uimit să constat cât de mulți oameni au reflectat asupra acestui subiect. Mai există și unii care leagă tema frumosului de aspectul exterior. Îmi povestesc experiențele din cercul lor de cunoștințe, ce se întâmplă atunci când oamenii se străduiesc să atingă frumusețea, cum conduce dorința arzătoare de a atinge frumusețea la comportamente patologice.

În căutările mele, am dat, în revista unei case de asigurări medicale, peste un articol intitulat „Ce este frumos?”. Era vorba despre strădaniile oamenilor de a atinge frumusețea și despre diferitele idealuri de frumusețe. Dar, în primul rând, era vorba despre un subiect interesant pentru casele de asigurări: nenumăratele operații estetice la care recurg oamenii care caută să fie mai frumoși.

Astăzi mulți cred că frumusețea poate fi făcută. Bărbați și femei deopotrivă se străduiesc să corespundă unui anumit ideal de frumusețe. Medicii și psihologii știu că tot mai mulți oameni sunt nemulțumiți de propriul corp. Asta se întâmplă fiindcă presa – și, normal, companiile care vând produse de înfrumusețare și, de asemenea, cele care oferă operații estetice – au creat un ideal de frumusețe atât de îngust încât, după cum

scrisă în revista respectivă, „cu greu poate fi atins în mod natural”.

Mulți cred că aspectul exterior este decisiv în succesul profesional și personal, dar și pentru recunoașterea socială în general. Așa ajung mulți bărbați și femei la un comportament agresiv față de propriul corp, fără să se mai gândească la riscurile unei operații estetice. Și mulți sunt nemulțumiți după operație, fiindcă rezultatul nu este cel pe care l-au așteptat. Asta se întâmplă mai ales atunci când intervenția este la nivelul feței. Adesea, fața capătă rigiditatea unei măști. Iar o față rigidă nu este considerată prea atractivă în context social. O față frumoasă este vie, trădează emoții, reacții, dispoziții. Operația estetică duce, de cele mai multe ori, la un rezultat opus celui scontat. Nu conduce la acceptare, ci la respingere. O situație destul de neplăcută.

Articolul din revista casei de asigurări pentru sănătate arăta cât de căutate sunt în zilele noastre operațiile de înfrumusețare. Dar, totodată, pune în evidență faptul că astăzi frumusețea e confundată cu aspectul exterior, cu niște standarde clare privitoare la măsurile corporale. Frumusețea înseamnă, totuși, ceva mai mult decât aspectul exterior. Corpul este frumos atunci

când ascunde în el un suflet frumos. Omul este frumos atunci când privirea lui exprimă iubire. Căci cuvântul „frumos” se află într-o relație strânsă cu „a privi”. Frumusețea are întotdeauna legătură cu iubirea. Numai persoanele pline de iubire sunt frumoase. Cele care se urăsc pe sine sunt urâte.

Toate acestea sunt valabile și în relațiile cu cei din jur. Cine îi urăște pe ceilalți îi vede urâți și devine el însuși urât. Iar cine se arată plin de iubire față de ceilalți poate să le descopere și frumusețea. Frumusețea este în ceilalți, dar este nevoie să fim pregătiți pentru a o putea percepe. Și singura condiție pentru a percepe frumusețea în ceilalți este iubirea, sclipirea de iubire din noi.

În cartea de față vreau să vă iau cu mine, cititoare și cititori dragi, în călătoria pe care am făcut-o ca să descopăr aceste lucruri. Și vă doresc să vă bucurați și mai mult frumusețea pe care o percepeți de obicei și cu care vă întâlniți în mod obișnuit. Vă doresc ca preocuparea față de această frumusețe să constituie pentru dumneavoastră o călătorie spirituală. Pentru că în frumusețe întâlnim până la urmă frumusețea lui Dumnezeu. Prin frumusețe, Dumnezeu ne vorbește, așa cum s-a întâmplat după ce a creat lumea: „...și toate erau frumoase.” (Geneza 1, 31)

Adesea aceste cuvinte sunt traduse ca „erau bune foarte”. Și totuși, în ebraică termenul *tob* are și sensul de „frumos”. Chiar și în greacă a fost tradus cu *kalos* („frumos”). Așa că vă doresc, ca prin frumusețe, să vă lăsați atinși de Dumnezeu. Prin frumusețe, cred cu toată tăria, suntem deja atinși de un Dumnezeu, de cel care este iubirea. Dar frumusețea poate să și sperie. Este un Dumnezeu care ne scutură, care, prin frumusețe, ne pătrunde adânc și ne deschide în vederea a ceva care este mai presus de noi, ne conduce spre ceva mai presus de noi. Așa se întâmplă cu locul unei epifanii, dar și cu locul în care găsim voința de a trăi, mângâierea și vindecarea rănilor noastre.

Frumosul la Dostoievski

În căutările mele pe tema frumosului, am fost atins cel mai mult de cuvintele scriitorului rus Dostoievski: „Frumusețea va salva lumea.” Așa că în acest prim capitol vreau să mă ocup mai serios de Dostoievski și de perspectiva lui asupra frumuseții. Despre Dostoievski se spune că mergea o dată pe an la Dresda, pentru a se reculege în fața icoanei Madonei Sixtine. Fiind întrebat de ce face asta, scriitorul a răspuns: „Trebuie ca măcar o dată pe an să-mi pot ridica privirea spre o figură umană, ca să nu mă mai îndoiesc de mine și de ceilalți oameni.”

Vederea Madonei, pe care Rafael a pictat-o ca pe o femeie foarte frumoasă, avea un efect benefic asupra scriitorului. Simțea neapărat nevoia de a se umple de frumusețea Mariei. Acest fapt îi permitea să se accepte pe el însuși și să nu mai fie disperat

de propria sa micime. Frumosul din Maria îi reda încrederea în oameni.

În viața sa, Dostoievski a întâlnit foarte mulți oameni răi și destructivi, iar în romane a scris despre josnicia și disperarea lor. Acceptarea frumosului din el i-a schimbat perspectiva asupra acestor oameni „răi”. A văzut, astfel, frumosul care exista încă în adâncul sufletului lor. Acel frumos l-a făcut să spera că și acei oameni se pot lăsa atinși de frumos, depășind răul din ei.

Tema frumuseții apare la Dostoievski în romanul *Idiotul*. Heinrich Böll considera că este cel mai bun roman cristic pe care îl știe. Bolnavul prinț Mișkin are ceva din puritatea și frumusețea lui Cristos coborât printre oameni. Tragic este că, în vremurile noastre, această limpezime interioară strălucește – spune Dostoievski – tocmai în aceste caractere bolnave. În acest roman, scriitorul rus ne oferă o discuție între ateul Ippolit și prințul Mișkin. Ippolit îi spune prințului: „Este adevărat, prințe, că ai susținut odată că lumea se va salva prin frumusețe? Cred că omul are astfel de gânduri frivole numai atunci când este îndrăgostit. Domnii mei, spuse el cu voce tare, întorcându-se către ceilalți, prințul este îndrăgostit. Am văzut asta de cum a intrat. Nu te înroși, prințe, că o

să-mi pară rău. Care frumusețe va mântui lumea...? Ești un creștin fervent?” (*Idiotul*)

Prințul nu răspunde la această întrebare. Iezuitul și cardinalul italian Carlo Maria Martini, care analizează această poziție în cartea lui *Care frumusețe salvează lumea?*, meditănd pe marginea ei, interpretează tăcerea astfel: „Tăcerea lui pare să spună că frumusețea care va salva lumea este iubirea care împărtășește durerea.”

Sarcasmul din cuvintele lui Ippolit ne conduce spre o temă importantă: pe de o parte, e vorba despre efectul salvator, vindecător și izbăvitor al frumuseții, iar pe de altă parte, despre două condiții necesare pentru a crede în puterea vindecătoare a frumuseții: iubirea și faptul de a fi creștin. Numai cine iubește poate descoperi frumosul în figura umană și în natură. Mai este nevoie și de spiritualitatea creștină, cu credința ei în întruparea lui Dumnezeu.

Frumosul este o întrupare a lui Dumnezeu. Așa devine Dumnezeu vizibil în materie, în lume. Încarnarea lui Dumnezeu în Isus Cristos este punctul culminant al acestei întrupări. În Isus cel omenesc – așa aflăm din *Evangelia după Ioan* – ni se arată măreția

și frumusețea lui Dumnezeu. El devine vizibil. Însă tot din Cristos vine și lumina frumuseții, care se răsfrânge în tot frumosul pe care îl putem găsi la oameni și în natură.

Am fost obsedat de cuvintele astea: „Frumusețea va mântui lumea. Frumusețea va salva lumea.” L-am citit din nou pe Dostoievski, am citit cărți despre el, mai ales pe cele scrise de Romano Guardini și Zenta Maurina. Am reflectat asupra frumuseții care ar trebui să salveze lumea. Pentru Dostoievski, această frumusețe este opusul utilității. Frumosul există și atât. Când totul devine utilitate, omul e privat de propria demnitate. Fără frumusețe – spune Dostoievski – omul se cufundă în disperare. Omul trebuie să înțeleagă fapta mântuitoare a lui Isus: a plantat frumusețea în sufletele oamenilor. „Cristos a sădit prin El însuși și prin cuvântul Lui idealul de frumusețe, a hotărât că trebuie să-l planteze în sufletele oamenilor, cu convingerea că, având acest ideal în suflet, oamenii o să se înfrățească unul cu altul.” (Zenta Maurina, 281)

De remarcat faptul că, aici, nu e vorba deloc despre îndemnul moral de a-ți iubi aproapele. Prin însuși faptul că l-am lăsat pe Isus să ne planteze în inimă sensul frumosului am devenit cu toții frați și surori.

Așa reușim să ne transformăm relațiile pe care le avem cu ceilalți. Frumosul trezește în noi iubirea pentru frați și surori.

Uneori, la cursuri, propun următorul exercițiu: doi oameni se așază unul în fața celuilalt. Unul închide ochii. Celălalt trebuie să-l privească pe primul cu ochii creștinului, care nu cântăresc, nu îngroașă, nu judecă, ci doar caută frumosul din acel om. Apoi rolurile se schimbă. Prin acest exercițiu oamenii devin frați și surori. Când văd frumosul în ceilalți, îl simt și în mine.

Dostoievski e citat adesea pentru considerațiile lui asupra frumuseții cuvintelor lui Isus – „Omul nu trăiește doar pentru pâine”. Iar autorul continuă: „Când nu ne gândim decât la pâine, plictiseala ne face să devenim cei mai răi dușmani.” (Zenta Maurina, 281)

Ceea ce îi hrănește cu adevărat pe oameni și îi face să fie oameni este frumosul. Pentru scriitorul rus, frumosul nu este doar un concept estetic. Mai degrabă putem spune că, la Dostoievski, frumosul conține întotdeauna și binele. Are și o dimensiune etică, ba chiar și una religioasă.

Când o moașă de prin vecini s-a sinucis, Dostoievski, într-o scrisoare din 10 iunie 1876, ia drept cauză a aceluia eveniment utilitatea pură. El considera că „Acea femeie a